

УДК 342.951:37

М.І. Легенький,

кандидат педагогічних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ

Обґрунтовується актуальність системного формування стратегічних векторів державної політики у сфері освіти. Розкриваються проблеми адміністративно-правового регулювання у сфері освіти, а також особливості формування та реалізації державних освітніх програм. Охарактеризовано відображення принципів та стратегічних векторів державної освітньої політики в нормативно-правових актах та законопроектах. Запропоновано власне бачення системи принципів та стратегічних векторів державної політики в галузі освіти.

Ключові слова: Адміністративно-правове регулювання, державна політика, сфера освіти, стратегічні вектори.

Обосновывается актуальность системного формирования стратегических векторов государственной политики в сфере образования. Раскрываются проблемы административно-правового регулирования в сфере образования, а также особенности формирования и реализации государственных образовательных программ. Охарактеризованы отображения принципов и стратегических векторов государственной образовательной политики в нормативно-правовых актах и законопроектах. Предложено собственное видение системы принципов и стратегических векторов государственной политики в области образования.

Ключевые слова: Административно-правовое регулирование, государственная политика, сфера образования, стратегические векторы.

Peculiarities of legislative support to provide with the procedure reforming for licensing and accreditation of higher education institutions expose in the light of the requirements of the Bill of Ukraine “On Higher Education”. Possible ways of the implementation of the basic ideas of the law were characterized given the need to create the National Agency under the law for quality assurance of higher education.

Keywords: Law of Ukraine “On Higher Education”, educational activities in the field of higher education, licensing, licensing examination, accreditation of educational programs.

Одним із важливих проблемних питань адміністративно-правового регулювання у сфері освіти є невизначеність стратегічних векторів розвитку в цій сфері. Освітня система формує майбутнього громадянина України, майбутнього фахівця і від його культурного та фахового рівня, освіченості, моральності та патріотизму саме й буде переважно залежати українське суспільство майбутнього. Головне, що обов'язково слід враховувати при формуванні державної освітньої політики, – це виняткова значимість освітніх факторів для суспільства майбутнього і суттєва віддаленість результатів у часі. Адже сьогоднішні заходи держави із забезпечення належного функціонування освітніх систем суспільство відчує як мінімум через 10–15 років. Саме тому є реальна небезпека в недостатності уваги належному розвитку освітньої галузі як такої, що не зможе надати реальних короткострокових політичних, економічних чи суспільних дивідендів. Водночас недостатнє, неналежне чи неправильно зорієнтоване політичне, юридичне, економічне,

організаційне, наукове чи методичне забезпечення освітньої галузі може призвести в майбутньому до суттєвих чи навіть глобальних суспільних проблем. Ці фактори обов'язково слід враховувати при формуванні державної освітньої політики.

Однак аналіз державних програм стратегічного характеру дає підстави, на жаль, стверджувати, що далеко не завжди при розробці та запровадженні подібних кроків прослідковується чітке розуміння освіти як визначального фактора будь-якого суспільного розвитку. Так, наприклад, у Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020” освіта визначена одним із багатьох компонентів вектору відповідальності у впровадженні європейських стандартів [4]. Хоча, на нашу думку, місце освітньої політики в головному векторі – векторові розвитку, оскільки без розвитку освіти неможливо забезпечити розвиток держави. До десятки головних програм, через які буде здійснено реалізацію стратегії, освіта не увійшла навіть опосередковано. Більше того, серед очікуваних результатів запровадження стратегії лише дві можуть бути певною мірою вихідними з освітніх реформ, а саме – за результатами загальнонаціонального опитування 90 % громадян України відчуватимуть гордість за свою державу та 75 % випускників загальноосвітніх навчальних закладів володітимуть двома іноземними мовами, що підтверджуватиметься міжнародними сертифікатами [4]. Так, безумовно, почуття гордості за свою країну, разом із багатьма іншими факторами, залежить і від рівня патріотичного виховання, а применшити значимість володіння іноземними мовами в сучасних умовах просто неможливо, однак винесення лише зазначених ознак у ролі індикаторів суспільного розвитку може породити як викривлення реформацій освітніх систем, так і неповний їх розвиток у зв'язку з недостатністю державної уваги до освіти взагалі.

Щодо аналізу векторів, які державна політика має закласти в систему розвитку вітчизняної освіти, то, в першу чергу, слід наголосити на системності та багатовекторності. Освіта не може розвиватися однобоко, кожний складовий елемент державної освітньої системи повинен мати свою перспективу, комплекс яких, у свою чергу, і забезпечить активний і поступальний освітній прогрес. Безумовно, що ці пріоритети мають бути належним чином юридично закріплені і відображатися у відповідних нормативно-правових актах та програмних державних документах.

Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896, стала фактично першим програмним освітнім документом незалежної України [6]. А тому абсолютно об'єктивно відносити до пріоритетних напрямків реформування освіти розбудову національної системи освіти, забезпечення готовності громадян до її здобуття та надання їм можливості забезпечити свої освітні потреби. Також визначені завдання створення відповідних умов для навчання і виховання у поєднанні з досягненням нового рівня у вивченні базових навчальних предметів. До шляхів реформування освіти віднесено створення в суспільстві атмосфери сприяння розвитку освіти, подолання девальвації загальнолюдських гуманістичних цінностей та національного нігілізму, забезпечення розвитку освіти з відходом від засад авторитарної педагогіки, підготовку нової генерації педагогічних кадрів та формування нових економічних основ освіти, освітньо-наукову інтеграцію, демократизацію та децентралізацію системи управління освітою і, нарешті, – створення нової нормативної бази освіти. Відразу слід зауважити, що за роки реалізації програми з деякими її завданням помітний відчутній прогрес, деякі мають характер постійних, а деякі помітно гальмуються.

Майже через десятиліття після початку запровадження зазначеної програми Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002 затверджена Національна доктрина розвитку освіти [5].

З точки зору визначення головних векторів освітнього розвитку, на особливу увагу заслуговують пріоритетні напрями державної політики щодо розвитку освіти. До них доктриною віднесені особистісна орієнтація освіти та її безперервність; формування національних і загальнолюдських цінностей; забезпечення рівності у здобутті освіти; постійна оптимізація якості та змісту освіти, її організаційних форм; розширення україномовного освітнього простору та забезпечення освітніх потреб національних меншин; економічна і соціальна підтримка праці науково-педагогічних та педагогічних працівників; розвиток сільської та професійно-технічної освіти; поєднання освіти і науки; а також запровадження педагогічних інновацій та інформаційних технологій; забезпечення навчальних закладів сучасними засобами навчання; створення ринку освітніх послуг та інтеграція вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів.

У 2013 році Указом Президента України схвалено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Стратегією проаналізовано стан виконання Національної доктрини розвитку освіти і, зокрема, в ній зазначено: “За останні роки здійснено низку заходів щодо реалізації ідей і положень Національної доктрини розвитку освіти, щодо реформування освіти, підвищення її якості, доступності та конкурентоспроможності. Модернізовано зміст та вдосконалено організацію всіх ланок освіти, створено нові навчальні підручники, започатковано організацію інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, запроваджується профільне навчання в старшій школі, вдосконалюється зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, триває забезпечення загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів сучасними навчальними комп’ютерними комплексами, підключення їх до мережі Інтернет, у вищій освіті впроваджуються принципи Болонського процесу, кредитно-модульна система навчання”. Водночас зазначається в документі, залишається нерозв’язаним ряд освітніх проблем. До них, зокрема, віднесені низька престижність освіти і науки в суспільстві, недостатність мережі освітніх закладів, неналежний рівень освіти дорослих, незадовільне фінансове та матеріально-технічне забезпечення системи освіти [7].

Національною стратегією визначені стратегічні напрями розвитку освіти, до яких віднесені гуманізація освітньої системи, оновлення нормативної бази освіти, модернізація структури, змісту та організації освіти, урізноманітнення освітніх моделей, побудова національної системи національного виховання, розвитку і соціалізації, забезпечення доступності і безперервності освіти, формування безпечного освітнього середовища, розвиток наукової та освітньої інноваційної діяльності, інформатизація освіти, підвищення соціального статусу наукових і науково-педагогічних працівників та створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

Аналіз результатів реалізації зазначених програмних документів підтверджують наявність як помітних досягнень, так і недопрацювань та втрат. Зокрема, автори Національної доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, підготовленої до 20-річчя Незалежності України, до досягнень відносять розробку та запровадження нової методології розвитку української освіти, що базується на цінностях демократичного суспільства, особистісного розвитку та спрямованості до європейського освітнього простору; законодавчого створення основ принципово нового правового поля регулювання відносин у сфері освіти; визначення засад

рівного доступу громадян до якісної освіти; оновлення змісту освіти на засадах збереження єдиного освітнього простору, розвитку варіативної освіти та управління її якістю; створення головних ресурсів для переходу на одинадцятирічну освіту; використання нових технологій оцінювання навчальних досягнень через запровадження зовнішнього незалежного оцінювання; удосконалення атестації педагогічних і науково-педагогічних працівників та акредитації вищих навчальних закладів; розробку та запровадження інноваційних педагогічних технологій; рух до багатоканального фінансування освітньої галузі; створення національної педагогічної преси та розвиток освітянських професійних об'єднань і громадських організацій. Водночас відзначається ряд негативних тенденцій та втрат, серед яких найпомітнішими є усунення центральних і регіональних органів влади від нагальних освітніх проблем; згортання мережі дошкільних освітніх закладів, непропорційний територіальний розвиток освіти і, як наслідок, – дисбаланс у можливостях доступу до якісної освіти жителів сільського та міського середовищ, центральних та периферійних районів тощо; невизначеність перспектив розвитку професійно-технічної освіти; гальмування інноваційних освітніх процесів; ризики здобуття в окремих випадках неякісної вищої освіти та помітне відставання педагогічної освіти [8, с. 12].

На жаль, виявлені проблеми протягом наступних п'яти років не лише збереглися, але й розширилися. Як свідчить підготовлена вже до 25-ї річниці Незалежності України Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, до вже зазначених втрат додалися відсутність системної науково обґрунтованої освітньої ідеології та ситуативна політизація освіти й помітне старіння її матеріально-технічної бази.

До головних причин зазначених втрат автори, в першу чергу, відносять відсутність реального державного визнання ролі освіти в розвитку суспільства, низький статус працівників освіти, розірваність модернізаційних процесів різних рівнів освіти, надмірну централізацію управління, непослідовність і процесуальну невизначеність окремих реформ, не сформованість моніторингу виконання законів та державних програм і, врешті решт, функціональну неповноту та неузгодженість освітянських законів прямої дії [9, с. 11]. Як бачимо, більшість проблем перебувають саме в організаційно-управлінському та правовому полі.

Таким чином, не потребує доведення теза щодо необхідності закріплення статусу та напрямів державної освітньої політики в нормативно-правових документах. Водночас чинний Закон України “Про освіту”, який, по суті, є рамковим освітянським законом, визначає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства та надає Верховній Раді України право визначення державної політики в галузі освіти, а її здійснення покладає на органи виконавчої влади та місцевого самоврядування. Більш глибоко проблему державної освітянської політики зазначений закон не розкриває [1].

Відчутно прогресивнішим у цьому плані є Закон України “Про вищу освіту”, який окрім положень, аналогічних тим, що містить Закон України “Про освіту”, визначає принципи державної політики у сфері вищої освіти та шляхи і напрями її формування та реалізації.

До принципів вихідних положень, на яких має базуватися аналізована державна політика, Закон відносить сприяння сталому розвитку суспільства; доступності вищої освіти; незалежності освітніх систем від політики та релігії; міжнародній інтеграції вищої освіти в поєднанні зі збереженням і розвитком вітчизняних педагогічних досягнень; наступності; державній підтримці пріоритетних галузей вищої освіти та освітянської наукової, науково-технічної та

інноваційної діяльності; а також сприяння здійсненню державно-приватного партнерства та відкритості всіх освітянських процесів.

Шляхами формування і реалізації державної політики у сфері вищої освіти законодавець визначає взаємодію національних систем освіти, науки, бізнесу та держави; збереження і розвитку системи вищої освіти та підвищення її якості; розширення можливостей неперервної вищої освіти; забезпечення рівних можливостей для отримання вищої освіти; розвиток автономії та академічної свободи учасників освітнього процесу; збалансованість структури та обсягів підготовки фахівців; розвиток наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; надання особам, які здобувають вищу освіту, встановлених законодавством пільг та соціальних гарантій; належну державну підтримку осіб з особливими освітніми потребами; створення умов для реалізації випускниками ВНЗ права на працю та запровадження механізмів стимулювання роботодавців до надання випускникам ВНЗ робочого місця в першу чергу [2].

Детальний аналіз системи державної політики в галузі вищої освіти є новацією і ознакою безперечної прогресивності зазначеного Закону. Водночас до компонування і формулювання структурних елементів системи державної політики в галузі освіти, в першу чергу, з точки зору її комплексності, є певні зауваження. Передусім, вони стосуються дублювання окремих положень (які стосуються наукової та інноваційної діяльності, рівності можливостей і підтримки осіб з особливими освітніми потребами тощо). Більш доцільним було б визначення принциповим завданням забезпечення взаємозв'язку освіти та науки не з бізнесом, а з економікою в цілому, оскільки існуюче формулювання помітно обмежує зазначені взаємозв'язки. Два останні шляхи потребують об'єднання, оскільки фактично є єдиним комплексом забезпечення працевлаштування випускників. До речі, останнє положення, як і деякі інші, на жаль, залишаються декларативними, в першу чергу, внаслідок того, що вони не здобули належного розгортання як у самому Законі, так і в підзаконних нормативних актах.

Належну увагу принциповим питанням формування та реалізації державної політики в галузі освіти приділили розробники проекту закону України “Про освіту”, обговорення якого нині здійснюється комітетами Верховної Ради України. Законопроектом визначено освіту державним пріоритетом, а її фінансування – інвестицією в сталий розвиток суспільства. Уже традиційно закріплено за Верховною Радою України визначення освітньої державної політики. Її ж реалізацію передбачається покласти на Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки та органи місцевого самоврядування. На нашу думку, подібне формулювання обмежує права в реалізації освітньої державної політики центральних органів виконавчої влади, до сфери управління яких належать заклади освіти (МВС, Міноборони, МОЗ тощо), а тому потребує відповідного доповнення.

Основою державної освітньої політики пропонується визначити наукові дослідження, міжнародні зобов'язання та міжнародний досвід, а також відповідні прогнози, статистичні дані та індикатори розвитку. На нашу думку, це положення характеризується неповнотою, безсистемністю, відвертою декларативністю та повною відсутністю правового змісту, а відтак, законопроект від його вилучення лише виграє.

Проект закону пропонує перелік принципів державної політики у сфері освіти, поєднуючи їх із засадами освітньої діяльності. Вважаємо таке поєднання недоречним, оскільки державна освітня політика і засади освітньої діяльності мають різні предмети регулювання, а тому поєднання різнозмістовних елементів

неминуче призведе до розмивання визначення принципів і їх неузгодженості. До принципів пропонується віднести людиноцентризм; забезпечення рівного доступу до освіти; забезпечення якості освіти; розвиток інклюзивного освітнього середовища; забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування; реалізація права на освіту без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; науковий характер освіти; різноманітність освіти; цілісність і наступність системи освіти; прозорість і публічність прийняття та реалізації управлінських рішень; відповідальність органів управління освітою та закладів освіти перед суспільством; інституційне відокремлення здійснення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; інтеграцію з ринком праці; інтеграцію з культурним розвитком; свободу у виборі форм здобуття і видів освіти; академічну доброчесність; академічну свободу; фінансову, академічну та адміністративну автономію закладів освіти в межах, визначених законами України; гуманізм; демократизм; єдність навчання, виховання та розвитку; невторчання політичних партій в освітній процес; невторчання релігійних організацій в освітній процес (крім випадків, визначених цим законом); державно-громадське управління; державно-громадське партнерство; державно-приватне партнерство; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграцію в міжнародний освітній та науковий простір [3].

На нашу думку, запропонований комплекс принципів потребує ґрунтовного доопрацювання. У першу чергу, необхідно розділити принципи державної політики, тобто визначальні вихідні напрями діяльності держави в освітній сфері та засади освітньої діяльності, які розуміються як основні вихідні положення, на яких базується освітній процес. Також необхідно переглянути запропоновані положення з метою їх групування, систематизації та уникнення дубляжу. Так, наприклад, принцип розвитку інклюзивного освітнього середовища вже сам собою означає забезпечення реалізації права на освіту без дискримінації за ознакою інвалідності, а в законопроекті вони подані як два різні принципи. До речі, навіть використання самого терміна “інвалідність” суперечить міжнародним стандартам, свідчить про недостатню коректність авторів.

Таким чином, стратегія державної політики України в галузі освіти характеризується суспільним розумінням актуальності освітянського розвитку для розвитку держави в цілому. Водночас зазначене розуміння, виявлене в низці програмних державних документів та нормативно-правових актів, не дає чіткого аналізу системи стратегічних орієнтирів, результати виконання окремих державних програм не оцінюються і не узагальнюються. Чинні нормативно-правові акти не приділяють належної уваги визначенню та закріпленню принципів та стратегічних векторів державної освітянської політики, а відповідні положення проекту закону України “Про освіту” потребують ґрунтовного доопрацювання.

На підставі аналізу зазначених вище напрацювань, нормативних актів та проектів, державних програм та відповідних наукових розробок вважаємо за доцільне запропонувати власну систему принципів державної політики України в галузі освіти та комплекс векторів, за якими ця політика має запроваджуватися.

Пропонуємо виділити такі принципи державної освітньої політики України.

Принцип освітоцентризму. Як ми вже зазначали, оптимальний розвиток суспільства можливий винятково за умови оптимального функціонування освітніх систем. Тільки державна політики, центром якої будуть освітні проблеми, забезпечить не просто своєчасний, а випереджувальний характер освіти, що, у свою чергу, є запорукою динамічного розвитку держави і суспільства. Також зазначений принцип передбачає винятково позитивне ставлення суспільства до

освічених людей як з точки зору соціального престижу, так і з точки зору економічної віддачі.

Принцип системності, багатовекторності. Державна освітня політика не може обмежуватися окремими освітніми проблемами, якими б актуальними вони не були. Всі вектори освітньої політики мають бути включеними в єдину систему і системно реалізуватися.

Принцип справедливості. Незважаючи на певну декларативність назви зазначеного принципу, він, за умови належного змістовного та регулятивного наповнення має забезпечити рівний доступ до надання освітніх послуг усіх верств населення без будь-якої дискримінації за національною, майновою, територіальною, віросповідальною чи іншою ознакою. Водночас реалізація цього принципу має передбачити комплекс вирівнювальних заходів для полегшення здобуття освіти певними категоріями, які з тих чи інших причин відчувають ускладнення. У першу чергу, це стосується інклюзивної освіти.

Принцип законності. Реалізація цього принципу має забезпечити верховенство права у всіх без винятку освітніх заходах. Відповідно, має бути чітко визначено, які педагогічні категорії мають бути об'єктом правового регулювання, а які самовизначатися в рамках академічної свободи і педагогічної творчості. Перша категорія має бути належним чином врегульована законами та підзаконними нормативними актами, а встановлені норми суворо дотримуватися. Другим аспектом зазначеного принципу є забезпечення освітніми інституціями виховання всіх осіб, які здобувають освіту, в дусі знання, поваги і неухильного дотримання законності. І, нарешті, цей принцип означає необхідність дотримання всіма працівниками системи освіти норм законності і забезпечення неухильної боротьби з корупційними проявами.

Принцип науковості. Будь-які державні освітні заходи, нормативні документи, плани та програми мають базуватися на ґрунтовних наукових розробках, науковій експертизі та прогнозуванні.

Принцип послідовності. Поступ державної освітньої політики, спрямованої на подальший розвиток системи освіти, має відбуватися з урахуванням уже здійснених державно-політичних заходів, їх результативності, аналізу досягнень і невдач. Політичний освітній розвиток має бути стабільним, без непередуманих реформ, чи різких змін курсів. Окрім того, зазначений принцип вимагає обов'язкового аналізу та оприлюднення результатів виконання державних освітніх програм, що, як свідчить практика, робиться далеко не завжди.

Зазначені принципи мають бути відображеними у векторах державної освітньої політики, які ми розглядаємо як стратегічні напрями, якими держава послідовно спрямовує власні освітньо-політичні заходи. Пропонуємо виділити такі вектори.

Вектор геополітики. Стратегічний вектор освітньої геополітики передбачає інтеграцію до європейського та світового освітніх просторів зі збереженням національних освітніх систем, досягнень та традицій. При цьому зазначена інтеграція має здійснюватися в поєднанні з формуванням національних та загальнолюдських цінностей. І, безумовно, актуальним залишається стратегічне завдання розширення країномовного освітнього простору.

Вектор прогресу – прогресивність розвитку суспільства прямою мірою залежить від прогресивності розвитку системи освіти. Причому розвиток освіти повинен мати випереджувальний характер – готувати людей до життя в суспільстві найближчого майбутнього, орієнтуючись на зону найближчого суспільного розвитку. Головними складовими державної освітньої політики за вектором прогресу мають стати інноваційний характер розвитку освіти та її максимальна

інформатизація. До стратегічних завдань цього вектора також слід долучити побудову неперервної освіти протягом життя.

Вектор свободи. Вільне суспільство неможливе без вільної освіти. Саме тому державна політика має бути спрямованою на забезпечення цілого ряду свобод. Для осіб, що навчаються, – це можливість вільного вибору закладу освіти, освітньої програми, виду і форми здобуття освіти, для педагогічних та науково-педагогічних працівників – це свобода викладання, вільний вибір форм, методів і засобів навчання відповідно до освітньої програми, свобода наукової творчості, оприлюднення і використання результатів власних досліджень. Для навчальних закладів – це академічна свобода і академічна незалежність.

Вектор організації. Зазначений вектор вимагає оптимальної побудови системи освітньої галузі з урахуванням вимог ефективної реалізації освітніх цілей та управлінської доцільності. Суспільство і держава має прагнути до того, щоб усі освітянські управлінські рішення приймалися виключно на демократичних засадах, з максимальним урахуванням думки осіб, що здобувають освіту, працівників, громадських організацій та широких кіл громадськості. І, врешті-решт, усі управлінські процедури мають здійснюватися максимально прозоро.

Вектор якості. Чи не найактуальнішим завданням сучасного етапу державної підтримки освітянських процесів є забезпечення відповідної якості освіти на всіх рівнях її здобуття і прагнення до її постійного зростання. Лише постійне та послідовне підвищення якості освіти забезпечить формування довіри суспільства до системи освіти в цілому та окремих її елементів.

Вектор суспільної інтеграції. Всі освітянські структурні елементи повинні бути органічно інтегрованими до суспільної структури, а вся освітянська діяльність має бути нерозривно пов'язаною із суспільними процесами, витікати з них, продовжувати їх і, у свою чергу, ініціювати, запроваджувати та проводити нові суспільні процеси.

Лише нерозривний зв'язок освіти і суспільства забезпечить належне функціонування освітньої системи, що є безумовною умовою суспільного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про освіту : Закон України від від 23.05.1991 № 1060-XII // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – № 34. – Ст. 451.
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.
3. Проект закону “Про освіту” від 04.04.2016 р. № 3491-д. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58639.
4. Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”, схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.
5. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
6. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”), затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF/print1445880483619900>.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Схвалена Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/print145259837_1497250.
8. Андрущенко В.П. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (до 20-річчя незалежності України) / В.П. Андрущенко, І.Д. Бех та ін. ; за заг. ред. В.Г. Кременя. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 304 с.
9. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. редакцією В.Г. Кременя. – К. : Педагогічна думка, 2016. – 448 с.

Отримано 12.12.2016